

DERLEME / REVIEW

Yenilikçi Kapasitenin Gelişiminde Ortak Çalışma Alanlarının Etkisi - Yazın İncelemesi

The Influence of Coworking Spaces on the Enhancement of Innovative Capacity - A Literature Review

 Senem Kozaman Aygün

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul

ÖZ

Yaklaşık son 10 yıldır ortak çalışma alanı kavramı ve etkileri bilimsel olarak tartışılmaya başlamış mekânsal düzenlemelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Pratikte de birçok farklı türden kullanıcının çalışmak için tercih ettiği bu alanların değişen dünya koşullarıyla ilişkilendirilerek yaratmış olduğu etkiler sosyal, ekonomik, fiziksel ve mekânsal olarak farklı disiplinlerde ele alınmaktadır. Bazı araştırmalar, oluşumu sosyal etkileşime olanak sağlayan, işbirliklerinin ve firmalar arası bilgi paylaşımının gerçekleşebileceği potansiyel yenilikçilik merkezleri olarak görmektedir. Bu çalışmada, belirtilen katkının varlığını değerlendirmek üzere, Scopus veri tabanı taraması üzerinden elde edilen araştırmalar VOSViewer ve MAXQDA programları kullanılarak içerik analiziyle irdelenmiştir. İlgili kaynaklarda, ortak çalışma alanlarının bilgi paylaşımı, iş birliği ve yenilikçiliği olumlu yönde etkilediğine dair temel bir kanı bulunmakla birlikte, eleştirel yaklaşan çalışmalarda bu ilişkinin varlığının belli koşullara ve bağlama göre değiştiği ifade edilmektedir. Mikro ölçekte dikkat çeken değerlendirmelerde, neo-liberal politikaları benimseyen batı ülkelerindeki bireyselliği ön plana çıkaran yaklaşımların topluluk olma ve birlikte çalışma kültürünü baltaladığı ifade edilmektedir. Makro ölçekte de ortak çalışma alanlarında bireylere ve topluluğa bırakılan yenilikçi süreçlerin değer üretmeye katkı sağlayabileceği ama dış kaynaklarla beslenmeyen bu yapıların zaman içinde kilitlenme etkisiyle sürdürülebilirliğinin riske gireceği belirtilmektedir. Önemli araştırma alanı vadeden ortak çalışma alanı ve yenilikçilik ilişkisinin gelişmekte olan ülke örnekleri üzerinden bütüncül bir anlayışla çok disiplinli ve karma yöntemlerle incelenmesi yazına değerli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar sözcükler: Bilgi akışı; işbirliği; ortak çalışma alanları; yazın incelemesi; yenilikçilik.

ABSTRACT

For about the last ten years, the concept of coworking space and its effects have been one of the spatial arrangements that have begun to be discussed scientifically. In practice, the effects of these spaces, which are preferred by many different types of users to work with changing world conditions, are discussed in various disciplines in social, economic, physical, and spatial terms. Some studies see them as potential innovation centers, enabling social interaction, collaboration, and information exchange between firms. In this study, to assess the existence of this contribution, articles obtained through a search of the Scopus database were examined through content analysis using the VOSViewer and MAXQDA programs. Although there is a general belief that coworking spaces have a positive impact on knowledge sharing, collaboration, and innovation, some studies claim that this relationship varies according to certain conditions and contexts. Evaluations focusing on the micro level suggest that approaches that emphasize individualism in Western countries with neoliberal policies undermine the culture of community and collaboration. Studies at the macro levels claim that innovative processes left to individuals and communities in coworking spaces can contribute to value creation, yet the sustainability of these structures, which are not fed by external resources, is threatened by the lock-in effect over time. Analyzing the relationship between coworking spaces and innovation using a holistic, multidisciplinary and mixed-methods approach with the example of developing countries will provide valuable contributions to the literature.

Keywords: Knowledge flow; collaboration; coworking spaces; literature review; innovation.

Geliş tarihi: 21.05.2024 Revizyon tarihi: 14.07.2024
Kabul tarihi: 22.07.2024 Online yayımlanma tarihi: 26.07.2024
İletişim: Senem Kozaman Aygün
e-posta: senemkozaman@gmail.com

 TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Yenilikçilik ve Mekân İlişkisi

Değişen küresel koşullarla birlikte sürdürülebilir ekonomik gelişme olgusu; bilgi akışı ve yenilikçi kapasite kavramlarıyla sıkça birlikte anılmaya başlamıştır. Ekonomik coğrafya yazınında, bilgiye erişimde, ilişki ağlarının ve mekânın rolü uzun zamandır incelenmektedir. Bathelt ve Glückler (2011), iktisadi faaliyetlere ve temelde sanayi coğrafyasına atıfla, üretimde yenilikçi süreçlerin -farklı bir ürün ve hizmet geliştirilmesi ya da mevcutta var olanların güçlendirilmesi için- teknolojik ve kurumsal altyapı kadar, dinamik bilgi akışlarına ihtiyaç duyduğuna vurgu yapmaktadır. Yerelde formel kurumları ve enformel organizasyonları bir araya getiren, kentsel ölçekteki dinamik ekosistemler, yeni fikirlerin ve yeni bilginin oluşumuna aracılık etmektedir. Yenilikçi aktivitelerin gelişiminde örtük bilginin paylaşımı coğrafya ile ilişkilendirilmekte, yeni bilginin üretilmesinde yerele gömülülük (embeddedness) aracılığıyla yüz yüze ilişkilerin önemine atıf yapılmaktadır (Capdevila, 2013; Bathelt ve Cohendet, 2014). Yeniliğin gelişimine aracılık eden bilgi akışında, ham bilgiden farklı olarak, yeniliğin gelişimine aracılık eden bilgi transferinde, güven unsuru daha öncelikli hale gelmektedir. Bu bağlamda, aktörler arası ilişkilerde güvenin ortaya çıkması, yakın ilişkileri olanaklı hale getiren mekânsal organizasyonları gerektirmektedir.

Her ne kadar mal, hizmetler, beşeri ve fiziksel sermayenin küresel düzeyde hareketliliğinin ekonomik faaliyetler ile mekân arasındaki bağı zayıflattığı iddiaları oluşsa da (Bauman, 2001) bazı mekânlar yığılmaların gerçekleştiği ekonominin yeni coğrafyaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yığılmaların yerel aktörler arasındaki bağları kuvvetlendirerek kentsel ve bölgesel gelişimde önemli roller üstlendiği görülmektedir. Yığılmalar; tamamlayıcı firmaların veya rakiplerin belli değer zincirleri üzerinden teknolojik uzmanlaşmalar çerçevesinde yoğunlaşması olarak tarif edilmektedir. Özellikle benzer ürünleri üreten ve birbirleriyle yarışan firmaların oluşturduğu yatay kümelenmelerin yenilik kapasitesini arttırdığı öne sürülmektedir (MalMBERG ve MASKELL, 2002). Firmalar arası çok yakın temas olmasa da aynı mekânda yer almak, rakiplerden haberdar olmak adına önemlidir. Dikey boyutta ise, firmalar arası işbirlikleri ve etkileşimli öğrenme süreçlerinden söz edilebilir. Firmalar birbirini tamamlayıcı aktivitelerde tedarikçi, müşteri ve hizmet ağları üzerinden birbirleriyle bağlantılıdır. Yenilikçi süreçler, sosyal ilişkilerin ve firmalar arası bilgi döngülerinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ekonomik aktiviteler aslında sosyal ilişki yapılarının içine gömülmüştür ve günlük etkileşimler aracılığıyla yeniden üretilmektedirler. Alışkanlıklar, rutinler, itibar, güven gibi mekanizmalar aracılığıyla ekonomik aktiviteler ve karşılıklı beklentiler şekillenmektedir (Bathelt ve Glückler, 2011). Pazar ilişkilerinin sağlanmasında sosyal gömülülük, sosyal sermaye, ticari olmayan karşılıklı bağımlılıklar (*untraded interdependencies*) ekonomik aktivitelerin gerçekleşmesinde sosyal ilişkilerin önemine atıf yapan kavramlardır.

Ekonomik coğrafya yazınında yenilikçi süreçleri inceleyen araştırmalar, her ne kadar endüstriyel kümelenmeler ve yığıl-

ğılmalar temelli ilerlese de küresel ekonomide tüm sektörler için rekabetçi avantajların sağlanmasında yerel potansiyellerin belirleyici hale geldiğini belirtmek yanlış olmayacaktır (Porter, 1998b). Endüstriyel kümelerde teknik beceri (*know-how*), kentsel hizmet kümelenmelerinde ise sosyal ağlar mevcut bilginin paylaşımı üzerinden yenilikçi kapasitenin geliştirilmesine aracılık etmektedir (Bathelt ve Glückler, 2011). Kişisel güven ve itibara dayalı olarak belirsizlikten uzak ticari ilişkilerin şekillendiği ekonomik ortamda kimin, kimleri tanıdığı önemli bir bilgi formu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür bir bilgi, farklı iş fırsatlarının yaratılmasına aracılık edebilir. Yerel paylaşımlar (*local buzz*) ve yerel topluluklar içindeki bilgi yayılımı, firmaların gelişmesine destek olan yeni fırsatların ortaya çıkması için potansiyel teşkil etmektedir (Storper ve Venables, 2004; Gertler, 2003).

Yaratıcılık ile yenilikçilik kavramları ilişkilendirilerek, rekabetçiliğin sağlanması için kültür endüstrileri ve çalışanlarını kendine çekebilen coğrafyaların yığılma dışsallıklarıyla öne geçeceği, kent ekonomisi alanında geliştirilen başka bir önermedir (Florida, 2002; Moriset, 2014). Fakat yenilikçi kapasite ve dinamikleri, firma kümelenmelerinden daha karmaşık ekosistemlere ihtiyaç duymaktadır. Yenilik sadece yerel bilgi ile beslenmemekte, yerelden küresele bağlantılar sayesinde yeni bilgi akışlarıyla gelişmektedir. Yığılmaların sağladığı yerel topluluğa özgü değer ve bilgilerin yanı sıra, kümedeki olası kilitlenme etkisinden korunmak için uluslararası projeler ve etkinlikler aracılığıyla küresel bağlantıların sağlanması önemlidir (Capdevila, 2013). Bir küme, dışsal bilgilere açık (pazar eğilimleri, yeni teknolojiler gibi) ama aynı zamanda kendi içindeki ilişkileri ve bilgi akışını koruyacak kadar da kapalı olmalıdır (Bathelt ve Glückler, 2011).

Firmaları odağına alarak mekânsal kümelenmeleri çalışan araştırmalar yaklaşık son 10 yıldır ortak çalışma alanı üzerinden de bu tartışmayı yapmaya başlamıştır. Farklı bir mekânsal kullanım türü olarak karşımıza çıkan olgunun çeşitli disiplinlerde sosyal, ekonomik, fiziksel ve mekânsal boyutlarıyla ele alındığı görülmektedir. İşbirlikleri, bilgi paylaşımı ve yenilikçiliğe etkilerinin, makro ve mikro ölçekte organizasyonel, davranışsal ve ilişkisel yaklaşımlar üzerinden değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu çalışma kapsamında da ortak çalışma alanlarının (OÇA) yenilikçilik kapasitesine etkisini irdeleyen araştırmalarda elde edilen bulguların incelenmesi üzerinden bir değerlendirme gerçekleştirilmiştir. Öncelikli olarak ortak çalışma alanı kavramı ve sonrasında yazın incelemesi yöntemi, elde edilen bulgular ve sonuç sırasıyla paylaşılmıştır.

Ortak Çalışma Alanları (OÇA)

Teknolojik gelişmelerle birlikte üretimin parçalanması, uzmanlaşma, dışarıdan hizmet alımları, iletişim kanallarının çeşitlenmesi; çalışma formlarında ve mekânda değişimi beraberinde getirmiştir. Küçük ölçekli firmaların ve serbest çalışanların sayısı artmış, ev-ofis kullanımı da benzer şekilde yükselmiştir. Bu değişimlerin yansımaları olarak, “üçüncü yer” (*third places*)

(Oldenburg, 1989) kavramıyla ilişkilendirilerek “üçüncü çalışma alanları” (*third work places*) olarak adlandırılan topluluk, açıklık, esnekliğe odaklanan yeni mekânsal düzenlemeler gelişmiştir. Üçüncü çalışma alanları, serbestliğe ve enformelliğe vurguyla yazında farklı mekânsal kullanımları içeren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu genel çerçevenin altında, yenilik stüdyoları (*innovation studios*), yaratıcı platformlar (*creative platforms*), ortak çalışma alanları (*coworking spaces*), yaşayan laboratuvarlar (*living lab*), merkezler (*hubs*), kuluçka merkezleri (*incubators*), paylaşımlı yerler (*shared spaces*) vb. kullanım türlerinden bahsedilebilir (Bason, 2010; Fuzi, 2015).

“Birlikte yalnız çalışma” olarak tanımladığı yazısında Clifton vd. (2022a), bilgi ekonomisinde pandemi sonrası koşulların değişmesiyle uzaktan çalışma gerçeğinin yerleşik bir özelliğe dönüşmesinin de etkisiyle aslında “üçüncü yer” yerine dijital topluluklara da atıfla “dördüncü mekân” (*fourth space*) ifadesiyle ortak çalışma alanlarını tanımlamaktadır.

Lee vd. (2004), girişimci aktivitenin; yaratıcılığı ve yenilikçiliği destekleyen fiziksel bir iş ortamına ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Girişimci davranış, güçlü ve farklı bilgiye dayalı işler, kuvvetli sosyal ağlar ve fırsatların değerlendirilmesi aracılığıyla desteklenir. Bu bağlamda; Fuzi (2015), Tönnerman ve Sten (2005) kamu ve özel sektör aracılığıyla geliştirilen ortak çalışma alanlarının girişimciliği desteklediğini belirtmektedir. Ortak çalışma alanları, etkileşim, yaratıcılık, fikir paylaşımı, sosyalleşme, ağ kurma gibi faaliyetleri destekleme iddiasıyla küçük ölçekli firmalar, yeni girişimler ve serbest çalışanlar için farklı çalışma eko-sistemleri yaratma amacını taşıyan girişimlerdir. Paylaşımlı, kiralanabilen, topluluk odaklı çalışma alanları farklı sektörlerden insanların bir araya gelmesine aracılık edebilmektedir (Sperindé ve Nguyen-Duc, 2020; Fuzi, 2015).

İlk resmi ortak çalışma alanının Brad Neuberg tarafından 2005 yılında San Fransisco’da kurulduğu belirtilmektedir. 2013 yılında dünya genelinde 3000’e yakın OÇA’ya üye 100.000’e yakın insandan bahsedilmektedir (Capdevila, 2015). Bu sayının 2015 yılında 7800’e yükseldiği (Clifton vd., 2022), 2024’te 40000’in üzerine eriştiği üye sayısının da 5 milyona yaklaştığı öngörülmektedir (Statista, 2024).¹ Dünyada özellikle büyük metropollerde gelişme göstermiş ortak çalışma alanlarının, yalnız çalışmanın üretkenlik ve performans üzerinde yarattığı negatif etkileri de ortadan kaldırdığı, yüz yüze iletişimin sağladığı avantajla bir arada olan ekonomik aktörler arasında sosyal ve bilişsel yakınlığın da pekiştiği iddia edilmektedir (Moriset, 2014). 2019 yılı istatistiklerine göre dünya kentlerinde en çok ortak çalışma alanının 1423 ile Londra bulunduğu görülmektedir. Sonrasında sırasıyla; New York (548), Hong Kong (322), Paris (301) ve Şanghay (239) gelmektedir.² Bu sayı İstanbul’a geldiğimizde 2022 yılında 165 olarak tespit edilmiştir (Kozaman Aygün, 2022).

¹ <https://www.statista.com/statistics/554273/number-of-coworking-spaces-worldwide/>, erişim tarihi: 08.05.2024.

² <https://www.statista.com/statistics/722809/number-of-coworking-centers-in-global-select-cities/>, erişim tarihi: 08.05.2024.

³ Tarama çalışması 8.03.2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Serbest bireysel çalışanlar, küçük ölçekli girişimciler, uzaktan çalışanlar için ev-ofis koşullarının yarattığı sosyal izolasyona çözüm olarak verimliliği de etkilediği iddiasıyla paylaşımlı alanlarda farklı sektörlerde çalışan birey ve firmalarla bir araya gelebilmek olanaklı hale gelebilmektedir. Yerel firmalar tarafından kurulan ortak çalışma alanlarına ek olarak, dünya çapında ağlara dahil olan OÇA zincirlerinden de bahsetmek mümkündür. Bu zincirler (The Hub, NextSpace, Urban Station, Regus vb. gibi) kullanıcılarına küresel ağlara dahil olma olanağı da sağlayabilmektedir. Aynı zamanda, küresel yetenek havuzları ve yeni iş olanaklarına erişmek, ortaklıklar kurmak için fırsat sunan bu mekânların, ofis işletme maliyetlerini azaltarak farklı lokasyonlarda çalışma seçeneği ile büyük firmaların da tercih ettiği bir modele dönüştüğü söylenebilir.

Diğer taraftan, bu çalışma ortamlarına yükselen ilginin temel sebebinin, ekonomik kriz ve işsizlikle birlikte, serbest çalışma (*freelance*) faaliyetlerindeki artışla ilişkilendiren araştırmalar bulunmaktadır. Karlılık ya da verimliliğe bakmadan, bu mekânların piyasanın kötü koşullarından uzaklaşarak, sığınılan alanlara dönüştüğü izlenimi de ilgili kaynaklarda aktarılmaktadır (Durante ve Turvani, 2018). Fakat ortak çalışma alanlarının açıklık, etkileşim olanakları, topluluk olma vizyonu çerçevesinde yenilikçi ekosistemi desteklediği iddiası yazında daha fazla öne çıkmaktadır.

Capdevila (2013), endüstriyel kümeler gibi bireyler, serbest çalışanlar, küçük ölçekli organizasyonlar ve firmaların bir arada yer aldığı ortak çalışma alanlarını mikro küme olarak tanımlamaktadır. Endüstriyel kümeler gibi ortak çalışma alanlarında da taklit edilmesi güç, topluluğa özgü soyut değerlerin gelişme potansiyeli bulunmaktadır. Yerel ve sosyal dinamikleriyle yeni bilgi üretme süreçleri de mümkün hale gelebilmektedir.

Diğer taraftan, bazı ortak çalışma alanlarının kendi yerel çevrelerine daha gömülü, konumlandıkları bölgedeki profesyonellere odaklanan girişimler olduğu görülmektedir. Sadece büyük firmaların mekân gereksinimini karşılamaya yönelik paylaşımlı ofis olanağı sunan ve üyeler arası etkileşime önem vermeyen OÇA da bulunmaktadır. Sonuç olarak, ortak çalışma alanlarının girişimcilik, bilgi paylaşımı ve yenilikçilik kapasitesini geliştirip geliştirmedeği ya da hangi koşullar altında bu pratiklerin gerçekleştiği sorgulanması gereken bir konu haline gelmektedir.

Yöntem

Bu bağlamda, ortak çalışma alanlarını yenilikçilik kapasitesi ile ilişkilendiren çalışmalar ve bulgularının irdelenmesi hedefiyle Scopus özet ve atıf veritabanı üzerinden tam metin makaleler sorgulanmıştır. Veri tabanında anahtar kelime, başlık ya da özet kısmında “ortak çalışma alanı” (*coworking space*) ve “yenilikçilik” (*innovation*) kelimeleri geçen çalışmalar taranmıştır.³ Sorgulama sonucu toplam 90 dökümana ulaşılmış olup, bunla-

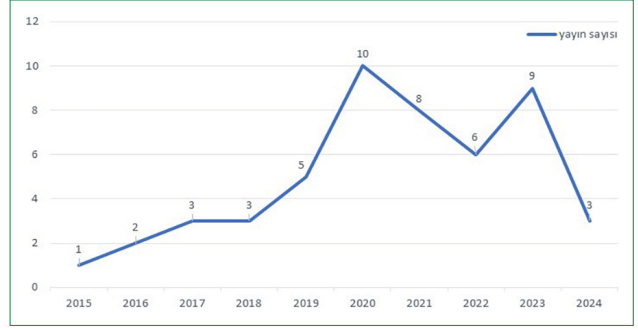
rın 79 tanesi İngilizce olarak yayınlanmış çalışmaları içermektedir. İlgili 79 bilimsel çalışmanın 50 tanesi makale, 12'si kitap içi bölüm, 11'i bildiri, 3'ü kitap, 2'si derleme, 1'i de konferans derlemesidir. Yayın alanına dair bir kısıtlama gerçekleştirilmeden bu çalışmaların içinden 50 makale incelemeye alınmıştır (50 makaleye ait referans listesi kaynakça kısmında yer almaktadır). Daha sonra kalitatif içerik analizi gerçekleştirmek üzere MAXQDA ve anahtar kelimeler üzerinden değerlendirmeleri gerçekleştirmek üzere VOSviewer programları kullanılmıştır. VOSviewer programı aracılığıyla anahtar kelimelerin birbiriyle ilişkileri ağ görselleştirme yöntemi kullanılarak ele alınmıştır. Ağ görselleştirme (*network visualization*) anahtar kelimelerin aynı makale içinde birlikte ele alınıp alınmadığı üzerine bir değerlendirmeyi içermektedir. Anahtar kelimelerin birbiriyle ilişkileri (*link*) üzerinden kümeler (*cluster*) oluşmaktadır. Frekanslara göre her anahtar kelime bir ağırlık (*weight*) almaktadır⁴ ve yazılım aracılığıyla ilişkili kelimelerin birbiriyle bağlantılarını görselleştirme olanaklı hale gelmektedir. MAXQDA Programı⁵ ise ele alınan makalelerdeki anahtar kelimelerin frekans dağılımı, araştırma yöntemleri ve ortak çalışma alanlarının yenilikçilik kapasitesine etkilerine dair elde edilen bulguların irdelenmesi amacıyla tematik kodlama ile içerik analizi gerçekleştirmek amacıyla kullanılmıştır.

Ortak Çalışma Alanlarının Yenilikçilik Kapasitesine Katkısı – Yazın İncelemesi

OÇA ve yenilikçilik kelimelerini birlikte ele alan 50 makalenin 2015 yılı ile 2024 yılları arasında yayınlandıkları görülmektedir. En fazla yayın 2023 (12) ve 2020 yıllarında (11) gerçekleştirilmiştir (Şekil 1).

Çalışmalarda bu kavramları ilişkilendirerek ele alan yazarlar içinde R.B. Bouncken 6 makale ile ön plana çıkmaktadır. Yayınların %33.3'ü sosyal bilimler alanında, % 32.2'si işletme alanında gerçekleştirilmiş araştırmalardır. 187 anahtar kelime üzerinden bir inceleme gerçekleştirildiğinde en fazla "OÇA" (*coworking space*) (28, %10.6), daha sonra sırasıyla ortak çalışma (*coworking*) (16, %6.1), yenilikçilik (*innovation*) (10, %3.8), yaratıcı endüstriler (*creative industries*) (5, %1.9), açık yenilikçilik (*open innovation*) (4, %1.5), iş birliği (*collaboration*, 3, %1.1), bilgi ekonomisi (*knowledge economy*) (3, %1.1) ve girişimcilik (*entrepreneurship*) (3, %1.1) kavramlarının geldiği görülmektedir (Şekil 2).

Anahtar kelimelerin birbiriyle ilişkisi VOSViewer Programı kullanılarak ağ görselleştirilmesi ile irdelenmiştir. Anahtar kelimelerin birbirine olan uzaklıkları, bu anahtar kelimelerin ilişkisini (*relatedness*) göstermektedir. Harita üzerindeki yakınlık, iki anahtar kelimenin aynı makale içinde ele alınması ile daha kuvvetli bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Anahtar kelimelerin frekansları da daire büyüklüğü ile ifade edilmektedir. Yenilik anahtar kelimesinin daha çok bilgi ekonomisi (*knowledge economy*), topluluk (*community*), yaratıcı endüstriler (*creati-*

Şekil 1. Makalelerin yıllara göre dağılımı.

ve *industries*), yaratıcı kent (*creative city*) anahtar kelimelerine yakın mesafede olduğu görülmektedir. Açık yenilikçilik (*open innovation*), kolektif öğrenme (*collective learning*), girişimcilik (*entrepreneurship*), dayanıklılık (*resilience*) kelimelerinin bir küme oluşturduğu anlaşılmaktadır. Araştırma yöntemini içeren anahtar kelimeler irdelendiğinde alan çalışması (*field study*), coğrafi ağırlıklı regresyon (*geographically weighted regression*), yazın analizi (*literature analysis*), en küçük kareler yöntemi (*ordinary least squares*), kalitatif ampirik analiz (*qualitative-empirical analysis*), Q yöntemi (*Q-methodology*) ifadelerine yer verildiği gözlenmiştir. Yine anahtar kelimelerde alan çalışmasına dair ifadeler bakıldığında, Delhi (Hindistan), İsrail, İtalya, Lizbon (Portekiz), New York (ABD), Şanghay (Çin), Shenzhen (Çin), Bandung (Endonezya), Cape Town (Güney Afrika) ülke ve kentleri yer almaktadır (Şekil 3).

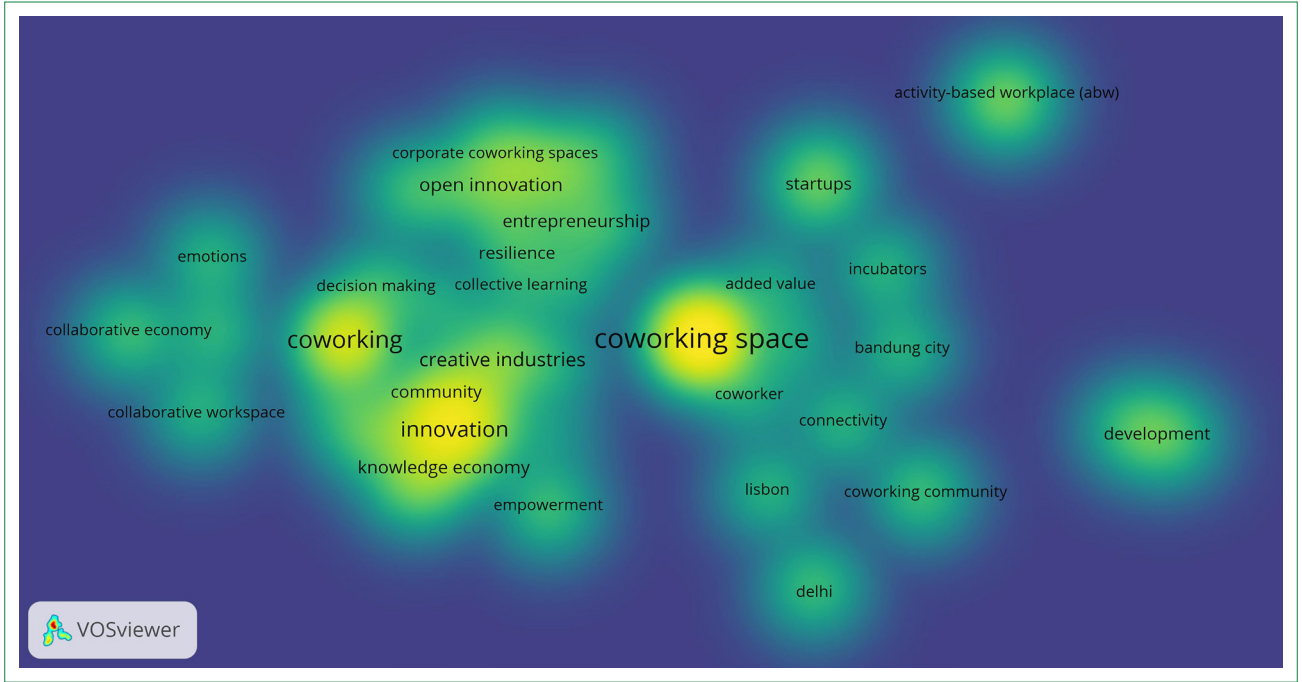
Anahtar kelimelerin yer aldığı makalelerin yayın tarihleri üzerinden bir irdeme gerçekleştirildiğinde ortalama olarak girişimci ekosistem (*entrepreneurial ecosystem*), kolektif öğrenme (*collective learning*), enformel bilgi kaynağı (*informal source of knowledge*), ortak pratikler (*collaborative practices*), ortak çalışma topluluğu (*coworking community*) gibi ifadelerin daha güncel ele alınmaya başlandığı söylenebilir (Şekil 4).

Yapılan çalışmaların yöntemlerine bakıldığında ağırlıklı olarak kalitatif araştırma metodolojisinin (33, %66) kullanıldığı görülmektedir. Kantitatif (%22) ve karma (%10) yöntem kullanan araştırma sayılarının daha kısıtlı olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 1).

Kalitatif çalışmalarda görüşmelere ve katılımcı gözleme dayalı, etnografik yöntemin tercih edildiği araştırmalara rastlanmaktadır (Babapour vd. 2018; Barwinski vd. 2020; Crovara, 2023; Fabbri, 2016). Örnekle, Barwinski vd. (2020) katılımcı gözleme yeni girişimlerin fikir üretme ve yenilikçilik becerilerini geliştirmek için ortak çalışma alanlarında varoluş hallerini incelemiştir. İlgili çalışmada, yeni girişimler için, sosyal etkileşim, bilgi alışverişi, işbirliği olanakları sunması açısından ortak çalışma alanlarının önemi ortaya konmuştur. Derinlemesine tek bir vaka üzerinden incelemeleri içeren araştırmalar da mevcuttur (Aumüller-Wagner ve Baka, 2023; Fabbri, 2016; Pitts vd., 2023;

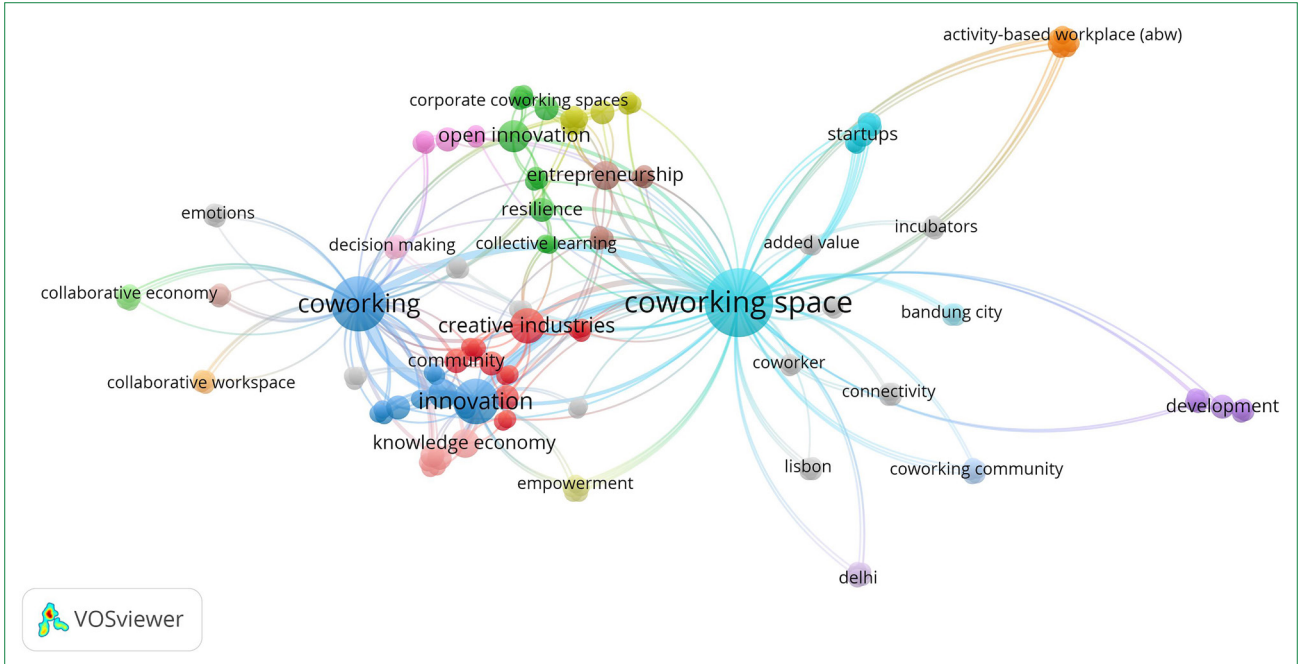
⁴ VOSviewer programı resmi web sayfası, https://www.vosviewer.com/documentation/Manual_VOSviewer_1.6.20.pdf, erişim tarihi:5.03.2024

⁵ Yazılımın MAXQDA Analytcs Pro 24.2 sürümü kullanılmıştır.

Şekil 2. Makalelerdeki anahtar kelimelerin sıklık dağılımına göre değerlendirilmesi – anahtar kelime yoğunluk analizi.

VOSviewer Programı kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

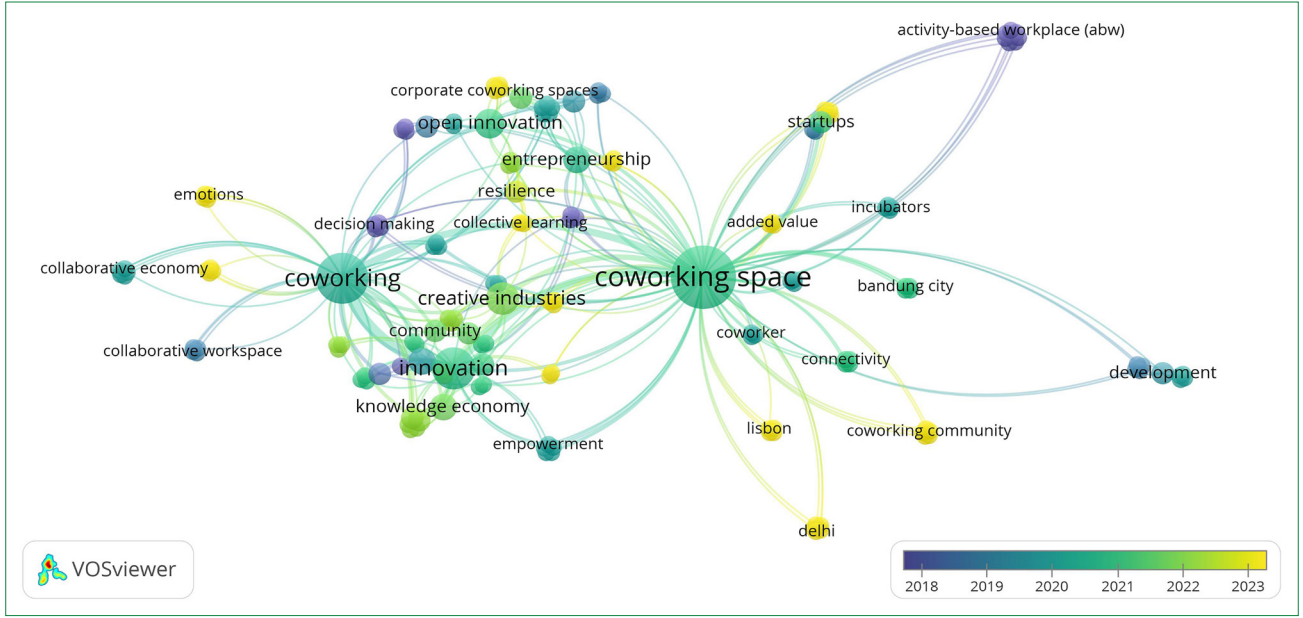

Şekil 3. Makalelerdeki anahtar kelimelerin ağ görselleştirmesi.

VOSviewer Programı kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Pollio, 2020; Wright vd., 2022). Aumüller-Wagner ve Baka (2023) “Spaceship coworking” adında proje bazlı ortak çalışma alanında kurumsal firmalarla yeni girişimler (*start-up*) arasında bağlantıları derinlemesine incelemiştir. Temellendirilmiş kuram (*grounded theory*) üzerinden gerçekleştirilen araştırmalarda da

mülakatlar üzerinden değerlendirmelere rastlanmıştır (Bednár ve Danko 2020; Bednár vd. 2023). Bednár ve Danko (2020), temellendirilmiş kuramı kullanarak, yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla (OÇA yöneticileri ve girişimcilerle) yaratıcı sınıfın girişimcilik kapasitesini irdelemiştir.

Şekil 4. Makalelerdeki anahtar kelimelerin en çok ele alındığı ortalama basım yılı.

VOSViewer Programı kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Kantitatif araştırmalarda ise temel olarak anket çalışmalarına dayalı olarak OÇA kullanıcılarının görüşleri üzerinden değerlendirmelere ağırlık verildiği anlaşılmaktadır (Bouncken vd. 2024; Cheah ve Ho, 2019; Clifton vd., 2022b; Del Sarto vd., 2023; Mariotti ve Akhavan, 2020). Bouncken vd. (2024), girişimler ve OÇA yöneticileriyle gerçekleştirdikleri anket çalışması üzerinden hipotezlerini test etmek için yapısal eşitlik modelini kullanmıştır. Cheah ve Ho (2019) yenilikçiliğin gelişmesinde OÇA'nın etkisini genç firmalar üzerinden değerlendiren araştırmalarında, doğrulayıcı faktör analizini (*confirmatory factor analysis*) uygulamışlardır.

Ortak Çalışma Alanları, Yenilikçilik, Bilgi Paylaşımı ve İşbirliği İlişkisi

Tarama sonucu elde edilen 50 makale içinde doğrudan ortak çalışma alanlarının yenilikçilik, bilgi paylaşımı ve işbirliğine etkisini ele alan yayın sayısı neredeyse yarıya (24) inmektedir. Bu araştırmalarda da genel olarak OÇA'nın örtük bilgi paylaşımının gerçekleşmesine katkı sağladığı ve yeniliğin gelişimine zemin hazırladığına dair genel bir kanı bulunmaktadır (Tablo 2). Örnekle; Mariotti ve Akhavan (2020) İtalya'da ortak çalışma alanlarının temel olarak maliyet azaltma amacıyla tercih edilmiş olmakla birlikte sosyal ve organizasyonel yakınlık aracılığıyla yeni iş olanakları yarattığını belirtmektedir. Bilgi paylaşımı ve işbirliğinin de yeni ürün ve projelere aracılık ettiği tespiti yapılmıştır. Bednár vd. (2023), derinlemesine görüşmeler üzerinden kolektif öğrenme ve bilgi paylaşımının OÇA'da yer alan topluluklarda nasıl geliştirileceğini ve bunun üzerinden nasıl daha dayanıklı olabileceklerini tartışmıştır. Farklı paydaşların bir araya gelmesiyle bilgi paylaşımının ger-

çekleştiği ve OÇA'ların bu paydaşlar aracılığıyla sistematik kolektif öğrenmenin meydana geldiği yaratıcı ekosistemler olabileceği sonucuna varmışlardır.

Ortak çalışma alanlarında yenilikçiliğin, bilgi paylaşımının ve işbirliklerinin hangi koşullar altında gerçekleştiği de bazı araştırmalara konu olmuştur. Görüşmelere ve ikincil veri kaynaklarına dayalı gerçekleştirdikleri araştırmalarında Bouncken vd. (2018) birbiriyle rakip olan firmaların etkileşimi ve işbirliğinden yenilik ve girişimciliğin daha fazla gelişeceğini iddia etmektedir. Ortak çalışma alanlarında yer alan firmaların, değer yaratmada yarışırken, yeni fikirlerin gelişmesine fırsat sunacak bilgi paylaşımlarını da gerçekleştirdikleri belirtilmektedir. Del Sarto vd.'ne (2023) göre, girişimcilerin ve küçük ölçekli şirketlerin ortak çalışma alanlarında açık yenilikçilik olanaklarından fayda sağlaması dış bilgi kaynaklarına erişimle gerçekleşebilir. Bu dış kaynaklar rakip işbirlikçi firmalar, eğitimciler ve yatırımcılardır. Ortak çalışma alanlarında birbirine hem fiziksel hem de sosyal olarak yakın olan yeni girişimlerin bilgi paylaşımı ve keşfi daha mümkün olmaktadır. Yakın veri kaynaklarından (örneğin rakip firmalar) daha çok dış kaynaklar (yatırımcılar) radikal yenilikçilik performansını daha fazla artırmaktadır. OÇA, deneyimi olmayan girişimciler için varolan ağlara dahil olma olanağı sunmaktadır. Yaratıcılık için önemli fırsatlar sağlayan mekânlarda, bireyler arası enformel iletişim sayesinde bilgi akışı sağlanmaktadır.

Clifton vd. (2022b), ortak çalışma alanlarının örtük bilgi paylaşımına katkı sağladığını, bunun da yüzyüze ilişkiler aracılığıyla enformel ve ticari olmayan karşılıklı bağımlılıklar üzerinden gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bilgi paylaşımı da, üretkenlik, yenilik ve gelir artışını beraberinde getirmek-

Tablo 1. Makalelerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı

Referans	Yöntem	Sayı
(Aslam vd., 2021), (Aumüller-Wagner ve Baka 2023), (Babapour vd. 2018), (Barwinski vd. 2020), (Bednár ve Danko 2020), (Bednár vd.2023), (Bouncken vd. 2018), (Bouncken vd. 2020), (Bouncken vd. 2021), (Cabral ve Van Winden, 2016), (Capdevila, 2019), (Capdevila ve Zarlenga, 2015), (Clifton vd., 2022a), (Crovara, 2023), (Fabbri, 2016), (Fraiberg 2017), (Gandini ve Cossu, 2021), (Goermar vd., 2021), (González-Chouciño ve Ruiz-Callado, 2020), (Gracheva ve Groen, 2024), (Hysa ve Themeli, 2022), (Jiménez ve Zheng, 2021), (Kraus vd. 2022), (Orel, 2019), (Pitts vd., 2023), (Pollio, 2020), (Schmidt ve Brinks, 2017), (Tomaz ve Henriques, 2023), (Tremblay ve Scaillerez, 2020), (Wright vd., 2022), (Wulansari ve Priatna, 2022), (Yacoub ve Haefliger, 2024), (Zukin, 2021)	Kalitatif	33
(Bouncken vd. 2024), (Cheah ve Ho, 2019), (Clifton vd., 2022b), (Del Sarto vd., 2023), (Mariotti ve Akhavan, 2020), (Mariotti vd., 2023), (Reuschke vd. 2021), (Rutkauskas vd., 2019), (Seo vd., 2017), (Sutriadi ve Fachryza, 2021), (Tiwari, 2023)	Kantitatif	11
(Bouncken vd. 2020), (Fu vd., 2023), (Jamal, 2018), (Oliva ve Kotabe, 2019), (Oswald ve Zhao, 2020)	Karma	5
(Avdikos ve Merkel, 2020)	Kuramsal-görüş	1

MAXQDA Analytcis Pro 24.2 programı kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Tablo 2. OÇA ve yenilikçilik ilişkisini inceleyen makalelerin görüşlere göre değerlendirilmesi

Referanslar	Bu kaynaklarda yer alan bazı temel bulgular	
OÇA ile bilgi paylaşımı, işbirlikleri ve yenilikçilik kapasitesi gelişimi ilişkisinde olumlu görüşler	(Avdikos ve Merkel 2020; Barwinski vd. 2020; Bednár ve Danko 2020; Bednár vd.2023; Bouncken vd. 2018; Bouncken vd. 2020a; Bouncken vd. 2020b; Bouncken vd. 2021; Bouncken vd. 2024; Cabral ve Van Winden, 2016; Capdevila, 2019; Clifton vd., 2022b; Del Sarto vd., 2023; Fabbri, 2016; Goermar vd., 2021; Kraus vd. 2022; Mariotti ve Akhavan, 2020; Yacoub ve Haefliger, 2024)	<ul style="list-style-type: none"> • Enformel anlık etkileşimler, etkinlikler ve iletişim araçlarıyla örtük bilgi paylaşımının sağlanması • Diğer üyelerle fiziksel yakınlığın sosyal ve organizasyonel yakınlığı artırması • Bilgi paylaşımı aracılığıyla yenilik ve değer üretiminde artış • Kolektif öğrenme
OÇA ile bilgi paylaşımı, işbirlikleri ve yenilikçilik kapasitesi gelişimi ilişkisinde eleştirel görüşler	(Aslam vd., 2021; Aumüller-Wagner ve Baka, 2023; Capdevila, 2019; Cheah ve Ho, 2019; Fu vd., 2023; Hysa ve Themeli, 2022; Jiménez ve Zheng,2021)	<ul style="list-style-type: none"> • Üyelerin topluluk oluşumlarına karşı şüpheli yaklaşımı • OÇA içinde çok açık olmanın üye üzerinde yarattığı endişeler • Kendi içinde yenilik üreten firma ya da bireylerin dış kaynaklara kapalılığın değer üretimde kilitlenme etkisi yaratması

Yazar tarafından derlenmiştir. OÇA: Ortak çalışma alanları.

tedir. Bu bağlamda OÇAda yer alan bireylerin, fiziksel unsurlar (ofis büyüklüğü, ekipman vb.) yerine sosyal faktörlere (diğer firmalar ile etkileşim olanağı) daha fazla değer verdiği belirtilmektedir. Goermar vd. (2021) bilgi alışverişi ve değer yaratmanın hangi koşullarda gerçekleştiğini inceledikleri çalışmada, bilgi altyapılarında farklılık olan fakat benzer çalışma vizyonuna sahip bireyler arasında etkileşimin ve beraber yenilik yaratma olanağının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Yacoub ve Haefliger (2024), yeni firmaların mekânsal

yakınlığı kullanarak enformel bağlantılar yoluyla diğer firmalarla kolektif eylemler gerçekleştirdiklerini belirtmektedir. Çalıştaylar, etkinlikler, açık alanlarda günlük konuşmaların işbirlikçi pratiklerin ilk adımlarını atmak açısından değerli olduğu, OÇA yöneticilerinin de etkileşimin devamlılığı için katalizör görevi gördüğü iddia edilmektedir.

Bütün bu olumlu söylemlere karşı gelişen eleştirel yaklaşımla ortak çalışma alanlarının yenilikçilik, bilgi paylaşımı ve iş-

birlikleri üzerine etkilerini farklı şekilde ele alan araştırmalar da bulunmaktadır (Tablo 2). Aslam vd. (2021), ortak çalışma alanlarında yer alan açık mekânların etkileşim ve bilgi paylaşımı için değerli olduğunu, fakat bir dualiteye dikkat çekerek çok açık olmanın da gizliliği ve girişimciler için endişeyi birlikte getirebileceğini belirtir. Aumüller-Wagner ve Baka (2023), OÇA'da kurumsal firmalarla yeni girişimler (*start-up*) arasında bir bağlantı kurulamadığını iddia etmektedir. Yazına atıfla, OÇA ve yenilikçilik ilişkisine eleştirel yaklaşan araştırmaların kısıtlı olduğu vurgusuyla, büyük firmalarla yeni girişimcilerin bir araya gelmesini sağlamak için ortak çalışma alanlarında yönetimsel ve tasarım açısından düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedirler. Sonuç olarak bu iki farklı yapı (kurumsal firmalar ve yeni girişimler), ortak teknoloji kullanımı ya da pazar ilgilerinde kesişme olmayan, sadece fiziksel yakınlık üzerinden bağlantı kurabilecek oluşumlardır. Bazı ilişkiler anlık etkileşimle doğabilir, fakat bazı ilişkiler de sosyal pratikleri besleyecek stratejilerle şekillenecektir. Bu nedenle firmalarla, küçük ölçekli yeni girişimciler arası ilişkileri sağlayacak bir aracı-arabulucunun (*mediator*) önemli olduğu ve bunun bir hizmet olarak ortak çalışma alanlarında sunulabileceği belirtilmektedir. Fu vd. (2023), gelişmiş ülke örneklerinden farklı olarak Shanghai ve Shenzhen'de ortak çalışma alanı kullanıcılarının algısını değerlendiren araştırmalarında topluluk oluşumlarına karşı şüpheli bir yaklaşım olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma alanlarında diğer bireylerle etkileşime geçmenin tercih edilmediği, bunun profesyonel bir fayda olarak görülmediği belirtilmiş, fakat yine de sosyal etkileşim ve profesyonel desteğin iş performansını olumlu etkilediği ortaya konmuştur. Hysa ve Themeli (2022), ortak çalışma alanında farklı çalışma kollarından profesyonellerle bir arada olmanın bilgi paylaşımını ve iletişimi desteklediğini görmüştür. Fakat yazından farklı olarak bilgi yaratmada daha az etkili olduğu tespiti yapılmıştır. Capdevila (2019), OÇA işletmelerinin benimsedikleri farklı yenilikçi yaklaşımları sınıflandırdığı çalışmasında (sosyal, açık ve üye insiyatifinde gerçekleşen yenilikçi süreçler), ortaya çıkan değer OÇA içindeki topluluk ya da bireylerle sınırlı kalmasının kilitlenmeye (*lock-in effect*) yol açabileceğine değinir. Cheah ve Ho (2019) ise OÇA'da sosyal etkileşimin yeni değer üretme ile doğrudan bir bağlantısını saptayamamış, anlık ilişkilerin fırsatları görebilmeye olanak sağlayabileceğini belirtmiştir.

Son olarak Jiménez ve Zheng (2021) Londra (İngiltere) ve Lusaka (Zambiya) gibi iki farklı ekonomik yapıya sahip kentteki yenilikçilik merkezlerini (*innovation hub*) karşılaştırmalı inceledikleri araştırmalarında, ortak çalışma alanlarına ilişkin genel kanının aksine Londra'da topluluk ve işbirliği olmadığı, pazar mantığı ve bireysel girişimciliğin daha fazla ön plana çıktığı tespitini yapmışlardır. Lusaka'da ise topluluk ve işbirliğinin olduğu fakat batı odaklı iş modellerini izlemenin bunu baltaladığı kanısına varılmıştır. Yazarlara göre, gelişmiş ülke ağlarına dahil olma, batı fonlarından yararlanma, neoliberal pazar anlayışı aslında işbirliği ve topluluk değerleriyle ters düşmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Mekân ve yenilikçilik ilişkisini farklı disiplinler ve yaklaşımlardan ele alan araştırmaların incelendiği bu çalışma sonucu, birbirinden ayrışan bulgulara erişildiği görülmektedir. Bu farklılaşma aslında bağlam odağı alındığında kaçınılmaz hale gelmektedir. Farklı coğrafyaların, ölçeklerin ve birimlerin değerlendirildiği çalışmalarda bu ayrışmanın ontolojik ve epistemolojik yaklaşımlardaki ayrışmadan kaynaklandığı da söylenebilir. Ortak çalışma alanı kavramının hangi nitelikleriyle ele alındığı önem kazanmaktadır. Temelde belli bir ücret karşılığında (günlük, aylık, yıllık vb.) giriş yapılabilen mekânların yanısıra, belli üyelik koşullarıyla işletilen ortak çalışma alanı girişimlerinin varlığından da söz edilebilir. Kuruluş amacı ya da vizyonu yaratıcı bir topluluk oluşturarak benzer ortak değerlere ve profesyonel vizyona sahip aktörleri bir araya getirme olan ortak çalışma alanları, ilişki kurma ve ağlara dahil olma çabasını üstlenerek, kullanıcılarına önemli olanaklar sunabilir. Bu tipolojik ayrışma, failerin verimliliğini, yenilikçi kapasitelerini geliştirecek ilişkilerin kurulması için mekânsal yakınlık kadar organizasyonel ve bilişsel mesafenin (ortak değerlerde farklılaşma vb.) önemini de ortaya koymaktadır (Mariotti ve Akhavan, 2020). Ayrıca, yeni bilginin üretilmesinde firmalar arası etkileşimi destekleyecek bir aracının varlığının değerli olduğu vurgusu yine kaynaklarda yer almaktadır (Aumüller-Wagner ve Baka 2023). Önceden değinildiği üzere, enformel ilişkiler anlık etkileşimle doğabilir, fakat sosyal pratikleri besleyecek stratejiler geliştirmek de önemlidir. Örnekle; OÇA içinde tematik işbirliği kümeleri yaratma, etkinlikler, açık kamusal alanların varlığının (Aumüller-Wagner ve Baka 2023; Hysa ve Themeli, 2022; Aslam vd., 2021) firmaların birbiriyle ilişki kurmasına destek olabileceği belirtilmektedir.

Diğer taraftan, ortak çalışma alanlarında sosyal pratikleri besleyecek mekânsal düzenlemeler, etkinlikler vb. eylemlerin yarattığı çok açık olmanın da gizliliği ve girişimciler için endişeyi birlikte getirebileceği eleştirisi de getirilmektedir (Aslam vd., 2021). OÇA ve yenilikçilik ilişkisine eleştirel yaklaşan araştırmalarda neo-liberal politikaların önceliklendirdiği bireysellik anlayışının kolektif eylemleri engellediği belirtilmektedir (Jiménez ve Zheng, 2021). Kraus vd.'nin (2022) belirttiği üzere yazındaki temel bulguların dayanağı batı ülkeleridir. Jiménez ve Zheng'in (2021) iki farklı kültürel ve ekonomik yapıya sahip kentteki OÇAyı ele aldığı çalışması bu kapsamda değerli hale gelmektedir. Kraus'un (2022) yazın incelemesine dayalı tespitlerini de destekleyen ilgili araştırmada, Batı OÇA örneğinde bireysel yenilikçilik çabalarına, gelişmekte olan ülke OÇA örneğinde ise üyelerin daha kolektif, topluluk odaklı olduğuna dair ipuçları yakalanmıştır. Çin gibi mekânsal düzenlemelerde yoğun nüfus nedeniyle paylaşımlı kullanımlara ihtiyaç duyan ülkelerde de OÇA araştırmaları önem kazanmıştır. Çin'in toplumu önceliklendiren bir kültürel yapıya sahip olduğu iddia edilse de (Kraus vd., 2022), Çin'de iki kenti ele aldığı çalışmasında Fu vd. (2023), OÇA üyelerinin topluluk olgusuna karşı şüpheli baktığını belirtmiştir.

Ortak çalışma alanı ve yenilikçiliğe etkisini, iki kavramı birlikte ele alarak yorumlayan literatür incelemesine rastlanmamıştır. Kraus vd.'nin (2022) gerçekleştirdiği yazın taraması sonucu ortak çalışma alanlarının yenilikçiliğe olumlu katkıda bulunduğu tespiti yapılmış olmakla birlikte, eleştirel bulgulara yer verilmemiştir. Değindiği üzere, incelenen yayınlarda ortak çalışma alanlarının yenilikçi ekosisteme olumlu etkisi ön plana çıkmakla birlikte, farklı söylemlerin de geliştiği görülmektedir. Bu makale, sadece Scopus özet ve atıf veritabanının taranmasının yarattığı belli kısıtlara rağmen, yenilikçilik ve ortak çalışma alanları üzerine potansiyel araştırmalar için, yazındaki temel bulgu ve boşlukları anlamak üzere gerçekleştirilmiştir. Bu boşlukları dikkate alan çalışmaların bilimsel olduğu kadar pratiğe de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İnceleme sonucu, gelişmekte olan ülkeler ve vaka çalışmalarının sınırlı olduğu, batı ülkelerini ele alan işletme odaklı araştırmaların yoğunluk kazandığı ve disiplinlerarası çalışmalara daha kapsamlı yer verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Kent ve bölge ölçeğinde, ortak çalışma alanlarının yenilikçi kapasite üzerindeki etkisini, ekonomik aktiviteler ile mekân ilişkisini kurarak inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Bu mikro hizmet kümeleri içinde bilgi, yenilik üretmenin ve işbirliklerinin hangi koşullar altında gerçekleştiğine dair belli bir kuramsal çerçeve üzerinden inceleme yapan araştırma sayısı da kısıtlıdır. Ortak çalışma alanlarının gelişmekte olan ekonomilerde yenilikçiliğe etkisinin farklı yaklaşımlarla çok disiplinli değerlendirilmesi ve batı örnekleriyle karşılaştırmalı araştırmalar yapılması yazına önemli katkılar sağlayacaktır. Kent, bölge ve daha mikro ölçeklerde (firma, birey vb.) gerçekleştirilecek organizasyonel, ilişkisel, davranışsal ve sosyo-mekânsal değerlendirmeler değerli olacaktır. İlgili alanda, karma metodoloji ile gerçekleştirilmiş çalışmaların nadirliği üçgenleme ile elde edilen bulguların daha anlamlı bir şekilde incelenmesine olanak verecek yöntem seçimlerine de ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Kaynaklar

Yazının İncelemesinde Kullanılan Kaynaklar

- Aslam, M. M., Bouncken, R., & Görmar, L. (2021a). The role of sociomaterial assemblage on entrepreneurship in coworking-spaces. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 27(8), 2028-2049.
- Aumüller-Wagner, S., & Baka, V. (2023). Innovation ecosystems as a service: Exploring the dynamics between corporates & start-ups in the context of a corporate coworking space. *Scandinavian Journal of Management*, 39(2), 101264. <https://doi.org/10.1016/j.scaman.2023.101264>
- Avdikos, V., & Merkel, J. (2020). Supporting open, shared and collaborative work-spaces and hubs: recent transformations and policy implications. *Urban Research & Practice*, 13(3), 348-357. DOI: 10.1080/17535069.2019.1674501
- Babapour, M., Karlsson, M. A., & Osvalder, A.-L. (2018). Appropriation of an activity-based flexible office in daily work. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 8(S3): 71-94. <http://dx.doi.org/10.18291/njwls.v8iS3.105277>
- Barwinski, R. W., Qiu, Y., Aslam, M. M., & Clauss, T. (2020). Changing with the time: New ventures' quest for innovation. *Journal of Small Business Strategy*, 30(1), 18-30.
- Bednár, P., & Danko, L. (2020). Coworking spaces as a driver of the post-fordist city: A tool for building a creative ecosystem. *European Spatial Research and Policy*, 27(1), 105-125.
- Bednár, P., Danko, L., & Smékalová, L. (2023). Coworking spaces and creative communities: Making resilient coworking spaces through knowledge sharing and collective learning. *European Planning Studies*, 31(3), 490-507.
- Bouncken, R. B., Aslam, M. M., & Qiu, Y. (2021). Coworking spaces: Understanding, using, and managing sociomateriality. *Business Horizons*, 64(1), 119-130.
- Bouncken, R. B., Brownell, K. M., Gantert, T. M., & Kraus, S. (2024). Contextualizing founder identity in coworking spaces. *Journal of Small Business Management*, 62(1), 415-446.
- Bouncken, R. B., Laudien, S. M., Fredrich, V., & Görmar, L. (2018). Coopetition in coworking-spaces: Value creation and appropriation tensions in an entrepreneurial space. *Review of Managerial Science*, 12(2), 385-410.
- Bouncken, R., Qiu, Y., & Clauss, T. (2020a). Coworking-space business models: Microecosystems and platforms - Insights from China. *International Journal of Innovation and Technology Management*, 17(6), 1-23.
- Bouncken, R., Ratzmann, M., Barwinski, R., & Kraus, S. (2020b). Coworking spaces: Empowerment for entrepreneurship and innovation in the digital and sharing economy. *Journal of Business Research*, 114, 102-110.
- Cabral, V., & Van Winden, W. (2016). Coworking: An analysis of coworking strategies for interaction and innovation. *International Journal of Knowledge-Based Development*, 7(4) 357-377.
- Capdevila, I. (2019). Joining a collaborative space: Is it really a better place to work? *Journal of Business Strategy*, 40(2), 14-21.
- Capdevila, I., & Zarlenga, M. I. (2015). Smart city or smart citizens? The Barcelona case. *Journal of Strategy and Management*, 8(3), 266-282.
- Cheah, S., & Ho, Y.-P. (2019). Coworking and sustainable business model innovation in young firms. *Sustainability (Switzerland)*, 11(10), Article number 2959.
- Clifton, N., Füzi, A., & Loudon, G. (2022a). Coworking in the digital economy: Context, motivations, and outcomes. *Futures*, 135, Article number 102439.
- Clifton, N., Carroll, F., & Wheeler, R. (2022b). Proximity, innovation, collaboration; Developing the 4th "extended reality" space. *Dialogue and Universalism*, 32(2), 61-82.
- Crovara, E. (2023). Working with care: Embodying feminist care ethics in regional coworking spaces. *Geoforum*, 140, 103702.
- Del Sarto, N., Ferrigno, G., Parida, V., & Di Minin, A. (2023). Do start-ups benefit from coworking spaces? An empirical analysis of accelerators' programs. *Review of Managerial Science*, 17(7), 2471-2502.
- Fabbri, J. (2016). Unplugged—"Place as spatio-temporal events": Empirical evidence from everyday life in a coworking space. *Management (France)*, 19(4), 353-361.
- Fraiberg, S. (2017). Start-up nation: Studying transnational entrepreneurial practices in Israel's start-up ecosystem. *Journal of Business and Technical Communication*, 31(3), 350-388.
- Fu, Y., Li, Y., & Li, X. (2023). Coexisting or coworking? The reconfigured office

- spaces in two emerging global cities. *Journal of Urban Affairs*, article in press.
- Gandini, A., & Cossu, A. (2021). The third wave of coworking: 'Neo-corporate' model versus 'resilient' practice. *European Journal of Cultural Studies*, 24(2), April 2021, 430-447.
- Goermar, L., Barwinski, R. W., Bouncken, R. B., & Laudien, S. M. (2021). Co-creation in coworking-spaces: Boundary conditions of diversity. *Knowledge Management Research and Practice*, 19(1), 2021, 53-64.
- González-Chouciño, M. A., & Ruiz-Callado, R. (2020). The co-working as a form of social innovation. A qualitative study of the reasons for creating coworking spaces. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 172, 61-80.
- Gracheva, J., & Groen, B. H. (2024). The value of incorporating a coworking environment into the real estate portfolios of office-based organization. *Journal of Corporate Real Estate*, 26(1), 41-56.
- Hysa, X., & Themeli, A. (2022). Interorganizational coworking: Attenuating complexity, enhancing resilience and fostering open innovation and knowledge cocreation. *Transforming Government: People, Process and Policy*, 16(2), 244-257.
- Jamal, A. C. (2018). Coworking spaces in mid-sized cities: A partner in downtown economic development. *Environment and Planning A*, 50(4), 773-788.
- Jimenez, A., & Zheng, Y. (2021). Unpacking the multiple spaces of innovation hubs. *Information Society*, 37(3), 163-176. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/01972243.2021.1897913>
- Kraus, S., Bouncken, R. B., Görmär, L., González-Serrano, M. H., & Calabuig, F. (2022). Coworking spaces and makerspaces: Mapping the state of research. *Journal of Innovation and Knowledge*, 7(1), Article number 100161.
- Mariotti, I., & Akhavan, M. (2020). Exploring proximities in coworking spaces: Evidence from Italy. *European Spatial Research and Policy*, 27(1), 37-52.
- Mariotti, I., Akhavan, M., & Rossi, F. (2023). The preferred location of coworking spaces in Italy: An empirical investigation in urban and peripheral areas. *European Planning Studies*, 31(3), 467-489.
- Oliva, F. L., & Kotabe, M. (2019). Barriers, practices, methods and knowledge management tools in startups. *Journal of Knowledge Management*, 23(9), 1838-1856.
- Orel, M. (2019). Coworking environments and digital nomadism: Balancing work and leisure whilst on the move. *World Leisure Journal*, 61(3), 215-227.
- Oswald, K., & Zhao, X. (2020). What is a sustainable coworking space? Sustainability (Switzerland), 12(24), Article number 547, 1-21.
- Pitts, F. H., Borghi, P., & Murgia, A. (2023). Organising the self-employed: Combining community unionism, coworking and cooperativism across contexts. *Open Research Europe*, 3, Article number 80.
- Pollio, A. (2020). Making the silicon cape of Africa: Tales, theories and the narration of startup urbanism. *Urban Studies*, 57(13), 2715-2732.
- Reuschke, D., Long, J., & Bennett, N. (2021). Locating creativity in the city using Twitter data. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 48(9), 2607-2622.
- Rutkauskas, T. K., Dorozhkin, Y. M., Chashchin, M. R., Rutkauskas, K. V., & Demina, Y. V. (2019). The foundation of the development of coworking spaces and entrepreneurship education in Russia. *Journal of Entrepreneurship Education*, 22.
- Schmidt, S., & Brinks, V. (2017). Open creative labs: Spatial settings at the intersection of communities and organizations. *Creativity and Innovation Management*, 26(3), 291-299.
- Seo, J., Lysiankova, L., Ock, Y.-S., & Chun, D. (2017). Priorities of coworking space operation based on comparison of the hosts and users' perspectives. *Sustainability (Switzerland)*, 9(8), Article number 1494.
- Sutriadi, R., & Fachryza, D. M. (2021). A phenomenon in urban disruption: The emergence of Coworking Spaces in Bandung. *Heliyon*, 7(7), Article number e07663.
- Tiwari, A. (2023). Understanding the shared working spaces: A geography of co-working supply in Delhi. *GeoJournal*, 88(3), 3439-3453.
- Tomaz, E., & Henriques, C. (2023). The evolution and spatial dynamics of coworking spaces in Lisbon: A qualitative analysis. *Cidades*, 46, 18-30.
- Tremblay, D.-G., & Scaillez, A. (2020). Coworking spaces: New places for business initiatives? *Journal of Innovation Economics and Management*, 31(1) 39-67.
- Wright, A., Marsh, D., & Wibberley, G. (2022). Favours within "the tribe": Social support in coworking spaces. *New Technology, Work and Employment*, 37(1), 59-78.
- Wulansari, A., & Priatna, Y. (2022). The role of library leaders in maintaining service quality during the covid-19 pandemic: A case study at the Ponorogo Muhammadiyah University Library. *Record and Library Journal*, 8(1), 12-22.
- Yacoub, G., & Haeffiger, S. (2024). Coworking spaces and collaborative practices. *Organization*, 31(1), 87-114. <https://doi.org/10.1177/13505084221074037>
- Zukin, S. (2021). Planetary Silicon Valley: Deconstructing New York's innovation complex. *Urban Studies*, 58(1), 3-35.

Diğer Ek Kaynaklar

- Bason, C. (2010). *Leading public sector innovation - co-creating for a better society*. University of Bristol: Policy Press.
- Bathelt, H., & Glückler J. (2011). *Relational economy: Geographies of knowing and learning*. Oxford University Press.
- Bathelt, H., & Cohendet, P. (2014). The creation of knowledge: Local building, global accessing and economic development—toward an agenda. *Journal of Economic Geography*, 14(2014), 869-882.
- Bauman, Z. (2001). Space in the globalising world. *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*, 97, 1-22. <http://www.jstor.org/stable/41802156>
- Capdevila, I. (2013). Knowledge dynamics in localized communities: CSs as microclusters (December 9, 2013). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2414121> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2414121>
- Capdevila, I. (2015). CSs and the localised dynamics of innovation in Barcelona. *International Journal of Innovation Management*, 19(3).
- Durante G., & Turvani M. (2018). Coworking, the sharing economy, and the city: Which role for the coworking entrepreneur?. *Urban Sci.*, 2, 83.
- Florida, R. (2002). *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. Basic Books.
- Fuzi, A. (2015). Co-working spaces for promoting entrepreneurship in sparse regions: the case of South Wales. *Regional Studies, Regional Science*, 2(1), 461-468. <https://doi.org/10.1080/21681376.2015.1072053>
- Gandini, A. (2015). The rise of CSs: a literature review. *Ephemer Theory Polit Organ.*, 15, 193-205.
- Gertler, M. S. (2003). Local knowledge: Tacit knowledge and the economic geography of context, or the undefinable tacitness of being (there). *Journal of Economic Geography*, 3, 75-99.
- Kozaman Aygün, S. (2022). The dynamics of collaboration and knowledge sharing in co-working spaces: The study of Istanbul case. *Megaron*, 17(3), 501-510.
- Lee, S. Y., Florida, R., & Acs, Z. (2004). Creativity and entrepreneurship: a regional analysis of new firm formation. *Regional Studies*, 38, 879-891.
- Malmberg, A., & Maskell, P. (2002). The elusive concept of localization economies: Towards a knowledge-based theory of spatial clustering. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 34(3), 429-449.
- Markusen, A. (1996). Sticky places in slippery space: a typology of industrial districts. *Economic Geography*, 72, 293-313.
- Moriset, B. (2014). *Building new places of the creative economy: the rise of CSs* [Paper presentation]. 2nd Geography of Innovation International Conference, Utrecht, January 2014.
- Oldenburg, R. (1989). *The great good place: Café, coffee shops, community centers, beauty parlors, general stores, bars, hangouts, and how they get you through the day*. Paragon House Publishers.
- Polanyi, M. (1966). *The tacit dimension*. Routledge & Kegan Paul.
- Porter, M. E. (1998). *On competition*. Harvard Business School Press.
- Sperindé, S., & Nguyen-Duc, A. (2020). *Fostering open innovation in coworking spaces: a study of Norwegian startups*. In A. Nguyen-Duc, J. Münch, R. Prikladnicki, X. Wang, & P. Abrahamsson (Eds.), *Fundamentals of software startups*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-35983-6_10
- Spinuzzi C. (2012). Working alone together: coworking as emergent collaborative activity. *J Bus. Tech. Commun.* 26, 399-441.
- Storper, M., & Venables, A. J. (2004). Buzz: face-to-face contact and the urban economy. *Journal of Economic Geography*, 4, 351-370.
- Tötterman, H., & Sten, J. (2005). Start-ups: Business incubation and social capital. *International Small Business Journal*, 23, 487-511.